

дението си, но и с начина си на мислене, със заниманията по поставяне и решаване на сложни съдбовни въпроси, със съдбовното чувство за социална справедливост, с разумната необузданост в любовта към онеправданите и към родината. Тези качества не са национално ограничени, защото са вечни!

Трите статии, за които стана дума, са посветени на творчеството на трима велики писатели, чието значение за човешката култура е неоспоримо. Обикновено при такива автори даровитите и добросъвестните критици имат повече успехи в тълкуванията. Колкото по-богат е един творец, толкова и възможностите пред критика се увеличават. Но ето че Пауновски е успял да проникне и в друг един свят, който все още се допълва и доизгражда — света на Александър Геров. И то не на Геров поета, а на Геров белетриста. Прозата на Александър Геров не се радва на особени (и най-вече на проникновени) критически тълкувания. Може би там проблемите са далеч по-сложни, а защо да не кажем — и парадоксални. Пауновски ни е предложил своето виждане върху Геров като разказвач, помъчил се е да ни покаже философията му за смъртта и безсмъртието на човешкия индивид и на човешкия вид. Статията носи показателното заглавие „Дяволската спирала на безсмъртието“. Точните преценки се допълват от проникновени анализи, от които се вижда както голямата амбиция на Геров, така и успешното й осъществяване със средствата на прозаичното слово.

От останалите работи в книгата впечатлението ми направиха спомените за Стоян Загорчинов, както и статиите за Бабел, Пришвин и за „Бедни хора“. Подчертано приносен характер с откриването и обясняването на нови факти имат и другите две статии за Ботев.

Вече отбелязах уравниовеността на Иван Пауновски като критик. Ще добавя още, че той е много възискателен. Възискателен към всичко, което трябва да се изучи и провери отново. Колко факти е трябвало да се издирват, да се съпоставят и преценяват, за да се напише статията „Загадките в повестта „Шинел“. Но критикът никога не остава до тези факти, а изгражда върху тях цяла концепция за епохата и за парадоксите в общественото развитие на човечеството и на мястото на отделната личност в това развитие. Така „Малки неща“ диша, живее живота на литературното произведение, писано с вдъхновението на писателя. За Пауновски словото има висока цена — иначе при тази си подготовка той би могъл да ни загуби с томове, а е написал толкова малко...

„Малки неща“ е литературнокритическа книга с много научни приноси. Заедно с това тя се чете с истинско удоволствие, защото е написана с любов. А такива книги имат по-дълъг живот...

„ДИМИТР ДИМОВ. ЛИТЕРАТУРНО-КРИТИЧНИЙ НАРИС“

от В. А. ЗАХАРЖЕВСКА

Академия наук Украинської РСР.

Институт літератури ім Т. Г. Шевченка. Київ
„Наукова думка“, 1978

С всяка година все повече се разширяват, задълбочават и утвърждават плодотворните връзки на двете литератури, отразили най-ярко метода на социалистическия реализъм — съветската и българската. Все по-голям става интересът на литературнокритическия мисъл на всяка от тези страни към литературното наследство, към творческата лаборатория на другата братска страна. Съветската литературна критика отделя особено внимание на проблемите, свързани с изграждането и развитието на метода на социалистическия реализъм в България, на художествените завоевания на този метод, изпълнени в творчеството на най-изтъкнатите негови български представители. Ярък пример на такъв интерес и внимание е литературнокритическият очерк на украинската изследователка Виктория Александровна Захаржевска „Димитър Димов“, излязъл миналата година. Както е отбелязано в кратката анотация, в представената монография „се проследява творческият път на известния български писател от XX в. — прозаик, драматург, есеист, автор на широко известния роман „Тютюн“, проследява се еволюцията на неговите литературно-естетически възгледи, завършила с овладяването на метода на социалистическия реализъм. Въз основа на идейно-естетическия анализ на Димитър Димовите произведения и разглеждането на тяхната жанрово-стилова структура изследователката разкрива не само качествената величина на неговото майсторство, но и динамиката в развитието на целия следвоенен литературен процес в България.“¹

Най-зрелите в идейно и художествено отношение произведения на Димитър Димов (романите „Осъдени души“ и „Тютюн“, пиесата „Почивка в Арко Ирис“) още приживе на писателя прекаралха пределите на неговата родина и влязоха в скровищницата на световната литература. Неговото творчество е широко известно на светския читател и зрители. Но за съжаление, както отбелязва и самата изследователка, „освен неговата монография-есе на българския литературовед П. Зарев „Димитър Димов“ все още няма друго сериозно изследване на творчеството на този известен писател нито в Съветския съюз, нито в България. В много статии, в които се анализират неговите произведения, става главно дума за романа „Тютюн“, по-специално за неговите „Осъдени души“, а проблемът за положителния герои и досега все още не е изследван“.² Монографията на В. А.

¹ Цит. книга, с. 2.

² Пак там, с. 8—9.

Захаржевска е продиктувана от желанието да бъде запълнен този досаден пропуск.

Димитър Димов е работил в областта на различни жанрове, неговото многостранно творчество представлява цяла епоха в разво­я на българската художествена литература. Но най-главно място в неговото творчество заема романът. В романа художественото дарова­ние на писателя е разкрито най-силно, най-ярко е отразено неговото идейно-естетическо съзряване. Именно в романа той се е пред­ставил като блестящ майстор на психоло­гическия анализ и като въвежда в българ­ската литература темата за обречеността на буржоазния свят, света на насилието и па­рите, съумя, което е особено важно, да проти­вопостави на „обречените души“ револю­ционния порив, богатството и разнообразието от художествени типове на борци-комунисти, съумя да покаже раждането и утвърждава­нето на новия свят с неговите нови герои. Както е известно, проблемът за създаване образа на положителния герой е един от основните проблеми на социалистическия ре­ализъм. Ето защо, след като отделя съответ­ното внимание на всички жанрове, в които е работил българският майстор на художест­веното слово (на драматическите произве­дения и пътеписите на Д. Димов са посве­тени отделни глави в монографията), укра­инската изследователка, като поставя в ос­новата на своята работа въпроса за „Дими­тър Димов и изграждането и развитието на метода на социалистическия реализъм в бъл­гарската литература“, с особено внимание и задълбочено анализира неговите романи и по-специално романа „Тютюн“.

След като се запознае с монографията на В. А. Захаржевска, на читателя веднага му прави впечатление голямата ерудиция на кри­тика. Авторката на литературно-критическия очерк „Димитър Димов“ разглежда произ­веденията на българския писател в широкия контекст на българската и световната лите­ратура (така например, когато говори за испанската тема в романа „Осъдени души“, авторката органически включва екскурси, в които се осветлява изображението на испанските събития в прогресивната световна литература — френска, немска, руска, бъл­гарска, испанска, чилийска, американска, полска, чешка и др. В. А. Захаржевска поставя въпроса за отношението на Д. Ди­мов към руската класическа литература, и то по-специално към романите на Достоев­ски и Л. Н. Толстой, изтъква близостта му с българското изобразително изкуство.

Както отбеляза и съветската критика, „за В. А. Захаржевска е характерно как тя схваща своеобразния писателски маниер на Д. Димов и логиката на неговия творчески път“³. Тя е успяла да проследи от позициите на марк­систко-ленинската литературна критика твор­ческата еволюция на българския писател от

абстрактния хуманизъм на неговите първи произведения до активния хуманизъм на про­пития с оптимистичен дух и свидетелстващ за творческия подем на новата българска литература роман „Осъдени души“, а оттам — до романа „Тютюн“, който представлява нов етап в развитието на метода на соци­алистическия реализъм в българската лите­ратура. Изтъкната е мащабността на романа „Тютюн“, неговият полифонизъм, панора­мното изображение на народния живот, исто­ризъмът и утвърждаването идеите на актив­ния социалистически хуманизъм, като из­следователката се спира и на жанровата при­рода на романа и неговото място в българ­ския и световния историко-литературен про­цес. В. А. Захаржевска нарича „Тютюн“ ро­ман-епопея, в който не само се отрича ста­рият обречен буржоазен свят, но се и ут­върждава новият социалистически свят, ро­ден в жестоки класови борби и същевременно набляга на мисълта, че „Тютюн“ органически се включва в кръга от романи-епопеи на редица социалистически страни, посветени на борбата на народите против фашизма, за ново социалистическо общество. След като изтъква като несъмнено достойнство на ро­мана създаването на цяла галерия образи на комунисти, авторката анализира доколко е успял писателят да въплъти в образите на революционерите висшия тип човешки от­ношения, еталон за морала на новия човек. В очерка на Захаржевска е прокарана ми­сълта, че Димитър Димов е успял ярко да покаже как се формира съзнанието у героите на новия свят и това е несъмнена заслуга на писателя, като изследователката се опитва да обясни къде се крие причината за известна тяхна декларативност, защо все пак талантът на Димов е блиснал най-вече в изображе­нието на „осъдените души“. Смятам пози­цията на В. А. Захаржевска по този интере­сен и спорен въпрос съвършено правилна, но ми се струва, че трябваше да приведе по­убедителни доказателства при неговото ре­шаване. Може би за тази цел тя би трябвало по-подробно да сравни първата и втората редакция на романа, а не само мимоходом да ги спомене.

Безспорно личността и творчеството на Д. Димов, светът на неговите герои и образи още много пъти ще бъдат обект на лите­ратурно-критически изследвания. Но несъмнено е, че монографията на украинската лите­ратуроведка В. А. Захаржевска е сериозно и задълбочено изследване, написано, както отбелязва съветската критика, „с познаване на въпроса, с любов към творчеството на голе­мия български писател“⁴. Книгата за твор­ческия път на Д. Димов обогатява предста­вите на съветския читател не само за този писател, но и за най-новата българска ли­тература. Смисленият анализ, интересните ми­сли и наблюдения, задълбочените обобщения,

³ Пак там, с. 8—9.

⁴ Пак там, с. 8—9.

намерили отражение на страниците на литературно-критическия очерк на В. А. Захаржевска, не могат да не заинтересуват литературната общественост в България. Остава да пожелаем книгата колкото е възможно по-скоро да бъде преведена на български

език, за да стане достъпна не само за българските литературоведи и преподаватели, но и за студенти, учители и широк кръг читатели.

Евгения Макаренко